

(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचे मराठी भाषांतर)

आयकर आयुक्त

विरुद्ध

मनोहरलाल गुप्ता अँड कंपनी

(५ जानेवारी १९९६)

[न्यायमूर्ती जीवन रेड्डी, न्यायमूर्ती एस.बी. मजमुदार]

आयकर कायदा, १९२२ :

कलम ३ - मूल्यांकन वर्ष १९६१-६२ अंतर्गत विचार केलेला पर्याय - अनौदणीकृत फर्म - आयकर अधिकारी यांच्याद्वारे मूल्यांकन - भागीदाराचे मूल्यांकन दुसऱ्या आयकर अधिकारी यांच्या द्वारे मूल्यांकन - भागीदाराचा मूल्यांकन आदेश ज्यात म्हटले आहे की जेव्हा भागीदाराचा स्टोअर उत्पन्न अहवाल आयकर अधिकारी यांचे कडून प्राप्त होईल तेव्हा तो दुरुस्त केला जाईल - धरले, आयकर अधिकारी यांनी न वापरलेल्या कलम ३ अंतर्गत पर्याय - भागीदाराने अर्ज केला असेल किंवा दुरुस्त केला असेल- फर्मचे मूल्यांकन वैध ठरविले आहे.

दिवाणी अपील अधिकार क्षेत्र: दिवाणी अपील क्रमांक १८७ (एनटी)/१९७८

कलकत्ता उच्च न्यायालयाच्या दिनांक २६.०५.७६ च्या आय.टी.आर.क्र.१५८ मधील निकाल व आदेशावरून.

याचिकाकर्त्यासाठी के. एन. शुक्ला आणि एस. एन. तेरडोल.

उत्तरवादीसाठी कृष्ण कुमार आणि विमल दवे

न्यायालयाचा खालील आदेश देण्यात आला:

कलकत्ता उच्च न्यायालयाने करदात्याच्या सांगण्यावरून खालील प्रश्नाचे उत्तर नकारार्थी

म्हणजेच करदात्याच्या बाजूने आणि महसुलाच्या विरोधात दिले आहे.

“या प्रकरणातील वस्तुस्थिती आणि परिस्थिती पाहता करदात्याचे मूल्यांकन १९६१-६२ या वर्षासाठी नोंदणी नसलेले फॉर्म म्हणून करणे योग्य होते का, असे न्यायाधिकरणाने म्हटले आहे का?”

करदाते एक फर्म आहे. हे मूल्यांकन भारतीय आयकर अधिनियम, १९२२ नुसार मूल्यांकन वर्ष १९६१-६२ शी संबंधित आहे. नोंदणीसाठी अर्ज न केल्याने आयकर अधिकाऱ्याने करदात्याला अनोंदणीकृत फर्म मानून मूल्यांकन पूर्ण केले. त्याने एकूण उत्पन्न रु.५९,६२३/- मोजले ज्यात करदात्याने मान्य केलेल्या इतर स्त्रोतांमधून उत्पन्न म्हणून रु.५०,०००/- चा समावेश होता (केस स्टेटमेंटचा परिच्छेद ३ पहा). करदात्याचे अपीलीय सहाय्यक आयुक्तांकडे केलेले अपील फेटाळण्यात आले आणि न्यायाधिकरणाकडे पुढील अपीलही फेटाळण्यात आले. दोन्ही अपिलीय अधिकाऱ्यांसमोर करदात्याचा मुख्य आणि एकमेव युक्तिवाद असा होता: करदाते-फर्मचे भागीदार श्री मनोहरलाल यांचे मूल्यांकन दि. ३१ जानेवारी १९६६ रोजी करदाते-फर्मकडून त्याच्या मालमत्तेतील भाग उत्पन्नासह केले गेले आहे, दि. २३ मार्च १९६६ रोजी करदाते-फर्मवर केलेले मूल्यांकन मान्य नव्हते. दोन्ही अपिलीय अधिकाऱ्यांनी हा युक्तिवाद फेटाळून लावला. मनोहरलाल भागीदाराचे मूल्यांकन आयकर अधिकारी 'ए' वॉर्ड, हावडा यांनी केले होते, तर करदात्याचे मूल्यांकन आयकर अधिकारी 'सी' वॉर्ड, हावडा यांनी केले होते, याकडे त्यांनी लक्ष वेधले. भागीदार आणि फर्मचे मूल्यमापन वेगवेगळ्या आयकर अधिकाऱ्यांनी केले असल्याने आणि पुढे भागीदारावर मूल्यांकन करणाऱ्या आयकर अधिकाऱ्याने स्पष्टपणे नमूद केले आहे की फर्मचे मूल्यांकन करणाऱ्या आयकर अधिकाऱ्याकडून संबंधित भागीदाराचा शेअर उत्पन्न अहवाल प्राप्त झाल्यावर तो मूल्यांकन सुधारेला, असे म्हणता येणार नाही की आयकर अधिकाऱ्याने भागीदारावर कर लावण्याचा विवेक वापरला आहे (जसे १९२२ च्या कायद्याने परवानगी दिली होती) किंवा त्या खात्यावरील फर्मवरील मूल्यांकन कायद्याने अवैध होते. मेसर्स हिंदुस्थान मिल स्टोअर्स सप्लाय कंपनी विरुद्ध मेसर्स या खटल्यातील आधीच्या निर्णयानंतरच उच्च न्यायालयाने करदात्याच्या बाजूने या प्रश्नाचे उत्तर दिले आहे. आयकर आयुक्त, पश्चिम बंगाल (१९७३ चा आयकर संदर्भ

क्रमांक १०) उच्च न्यायालयाने दोन्ही बाजूंच्या वकिलांचे युक्तिवाद सविस्तरपणे नोंदवले असले, तरी न्यायालयाने आपला निर्णय केवळ त्या न्यायालयाच्या वरील (न नोंदवलेल्या) निर्णयावरच ठेवला आहे.

आयकर आयुक्त विरुद्ध अचय्या (दि. ११ डिसेंबर १९९५ रोजी चे दिवाणी अपील क्र.२५७३/१९७७) या खटल्यात या न्यायालयाने १९२२ चा कायदा आणि सध्याचा कायदा या दोन्ही अंतर्गत या संदर्भात संबंधित कायद्याचे स्थान हाताळले आहे. १९२२ च्या कायद्यानुसार आयकर अधिकारी यांना फर्मच्या किंवा फर्मच्या भागीदारांना फर्मच्या उत्पन्नाच्या संदर्भात कर लावण्याचा पर्याय होता, पण एकदा त्याने आपला पर्याय एका मार्गाने वापरला, तर साहजिकच तेवढीच रक्कम दुसऱ्याच्या हातात करात आणता येत नव्हती. मात्र, सध्याच्या कायद्यानुसार त्याला तसा कोणताही पर्याय उपलब्ध नाही. हे अपील १९२२ च्या कायद्यानुसार चालते, याचा अर्थ आयकर अधिकाऱ्याकडे एक पर्याय होता. प्रश्न एवढाच आहे की त्यांनी तो पर्याय वापरला होता का? आम्हाला वाटत नाही. भागीदाराचे मूल्यमापन आधी म्हणजे दि. ३१ जानेवारी १९६६ रोजी पूर्ण झाले होते. ते आयकर अधिकारी 'अ' वॉर्ड यांनी केले, तर दि. २३ मार्च १९६६ रोजी आयकर अधिकारी 'क' वॉर्ड यांनी या कंपनीचे मूल्यमापन केले. दि. ३१ जानेवारी १९६६ रोजीचा मूल्यमापनाचा आदेश

"परतीचे क्षेत्र. कलम १४३ (२) नुसार पालन करण्यात आले. करदात्याने असे म्हटले आहे की, हे सर्व व्यावसायिक उत्पन्न मेसर्स फर्मने ताब्यात घेतले आहे. मनोहरलाल गुप्ता अँड कंपनी आणि त्यांचे वैयक्तिक उत्पन्न त्या कंपनीकडूनच आहे. करदात्याने आपले उत्पन्न रु.९८२/- दाखविले आहे. हे तूर्तास मान्य करण्यात आले आहे. संबंधित आयकर अधिकारी यांचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर त्यात सुधारणा केली जाईल.

आयकर अधिकारी 'क' वॉर्ड (पेपर बुकच्या पान ८ ते १० वर) यांनी कंपनीवरील मूल्यांकनाचा जो आदेश दिला आहे, त्यावरून असे दिसून येत नाही की, कर निर्धारण अधिकाऱ्याला कंपनीच्या भागीदारांचे या फर्म मधील भाग उत्पन्नासंदर्भात आधीच मूल्यमापन करण्यात आले आहे, याची दूरवर ही माहिती होती. किंबहुना न्यायाधिकरणाने म्हटले आहे की, इतर कोणत्याही भागीदाराचे मूल्यांकन केव्हा झाले याची आपल्याला कोणतीही माहिती

नाही.

यासोबत वर नमूद केलेल्या जोडीदाराशी संबंधित मूल्यमापन क्रमातील अभिव्यक्ती वाचन आहे. वरील परिस्थितीच्या अनुषंगाने १९२२ च्या कायद्याच्या कलम ३ अन्वये विचारात घेतलेला पर्याय आयकर अधिकाऱ्याने या प्रकरणात वापरला नाही आणि त्यामुळे कंपनीवर केलेले मूल्यमापन अवैध नाही, असा निष्कर्ष न्यायाधिकरणाने काढणे योग्य होते, असे आमचे मत आहे. (भागीदार मनोहरलाल यांनी मूल्यमापनाच्या क्रमातच स्पष्टपणे नमूद केल्याप्रमाणे आपल्या मूल्यमापन आदेशात सुधारणा करण्यासाठी अर्ज केला असता.)

काही निर्णय आमच्या निदर्शनास आणून देण्यात आले, पण ते स्वतःच्या वस्तुस्थिती पासून वळत असल्याने त्यांना सामोरे जाण्याची गरज नाही. येथे उपस्थित होणारा प्रश्न हा खरोखरच न्यायाधिकरणाला सापडलेल्या वस्तुस्थितीवरून काढलेला निष्कर्ष आहे. न्यायाधिकरणाचे मत आम्हाला योग्य आणि वैध वाटते. न्यायाधिकरणाला सापडलेल्या वस्तुस्थितीला उच्च न्यायालयाने छेद दिलेला नाही. ज्या युक्तिवादाच्या आधारे न्यायाधिकरणाशी असहमती दर्शवली आहे, ते येथे नमूद केल्याप्रमाणे आदेशावरून स्पष्ट होत नाही.

वरील कारणास्तव अपील मंजूर केले जाते. उच्च न्यायालयाचा निर्णय रद्द बातल ठरवला जातो आणि संदर्भित प्रश्नाचे उत्तर होकारार्थी, म्हणजे महसुलाच्या बाजूने आणि करदात्याच्या विरोधात दिले जाते. खर्च नाही.

अपील मंजूर.

जी . एन.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही

कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.
